

DERVİŞLERİN BEKTAŞI TARİKATI

Olsi Jazexhi
Cezayir,
10/9/2007

İngilizce'den tercüme eden Ahmet Kaldırım

Tarihte Bektaşiler

Günümüzde Arnavutluk'taki Müslüman dini toplumu (*Komuniteti Bektashian*) olarak bilinen Dervişlerin Bektaşi Tarikatı Arnavutluk'taki Müslüman nüfusunun kayda değer bir bölümünü kapsayan İslami Sufi yoludur (*tarikati*). Bu *tarikatin* 13. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da yaşamış olan Müslüman evliya Hacı Bektaş Veli (ö. 1290) ile başladığına inanılmaktadır. Bektaşi efsaneleri Hacı Bektaş'ın Orhan veya Murat I yönetimi esnasında Yeniçerilerin "piri" olduğunu ve Osmanlı Ordusunda yer alan Balkanlardan alınan genç Hristiyan askerlerin İslamileşmelerinde önemli bir yol oynadığını ileri sürmektedirler.

Pek çok âlim Hacı Bektaş Veli'nin 13. yüzyıl boyunca Anadolu dervişleri arasında bulunduğu ve 1240'da Selçuklulara karşı baş kaldıran Baba İshak'ın disiplinine çok benzer bir disiplin içinde olduğuna inanmaktadırlar. Arnavutluk'taki önemli bir Bektaşi *muhip* (bağlı) ve âlimi olan Sami Frashëri, Hacı Bektaş Velinin yüce *evliyalardan* (*aziz*) biri olduğunu ve İran'daki Horasan ilinin Nişabur şehrinden geldiğini iddia etmiştir. Hacı Bektaş Veli ilmini Lokman Parandah'dan aldı ve daha sonra Anadolu'ya göç etti. Yaşamı boyunca, veli Sultan Orhan (1326–1359 arasında yönetti) ile buluştu ve bu geç tarihin problemlili olmasına rağmen yeni kurulan Yeniçeri Kolordusunu kutsadı. Kendisi Bektaşilerin ilk *piri* olarak kabul edilse bile, Bektaşi tarikatının kendisi, tarikatı organize eden ve Orta Anadolu'daki Hacıbektaş kasabasında ana *tekkeyi* (*Pirevi*, tarikatın merkez locası) inşa eden Balım Sultan isimli Sufi şeyhi tarafından tesis edilmiştir.¹

Frashëri'ye göre Bektaşi yolunun gerçek bir *tarikata dönüşümü* 16. yüzyılda tarikatın "İkinci *Piri*" veya büyük üstadı olarak kabul edilen büyük üstat Balım Sultan tarafından yapılmıştır.² Balım Sultanla Bektaşi yolu yüksek yapıli organizasyona ve merkezi hiyerarşie dönüştürüldü. Bektaşi doktrininin heterodoks doğaya sahip olması ve inancının normatif Sünni İslam'dan ziyade Şii İslam'a daha yakın olmasına rağmen, Osmanlı devleti ve *uleması* tarikatın imparatorluk'taki varlığını çok uzun bir süre tolere ettiler. Kısmen Yeniçeri kolordusunun koruması sayesinde, Bektaşiler Balkanlardaki Müslüman nüfus arasında³ özellikle de güney Arnavutluk'un ve kuzey Yunanistan'ın bakımsız alanlarında kendi mistik yollarını yaymada önemli bir zemin buldular.

Oryantalistlerin çoğu, Bektaşilerin çoğunun yanlış yönlendiren ana düşünce olarak reddetmelerine işaret olarak Bektaşilerin İslam'a karşı tutumlarının İslami ritüel ve ibadetlerin zahirini hiçe saymaları ile belirgin olduğunu iddia etmişlerdir.⁴ İngiliz bilim adamı John Kingsley Birge tarafından tanıklık edilen *Şeriat* (İslami kanunun) kabulleri⁵ Baba Selim Kalıçani ve Baba Recebi (ö. 1995) gibi Arnavut Bektaşileri tarafından da güçlü bir şekilde onaylanmaktadır.⁶ Baba Selim Bektaşilerin sadece günlük ibadetlerini (*namaz*) camide veya kendi *meydanlarında* ifa

¹ Şemseddin Sami *Kamus ül-Alem*, İstanbul 1889, cilt II s. 1332

² *Bektaşilik*, İslam Ansiklopedisi, Brill Academic Publishers, 2003

³ S. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve modern Türkiye Tarihi*, Cambridge University Press 1976, s. 187

⁴ Baba Selim Kalıçani, *Testamenti Bektashian*, s. 60 – 66

⁵ John Kingsley Birge, *Dervişlerin Bektaşi yolu*, Londra: Luzac Oriental. Tekrar baskı: 1994, s. 107

⁶ örnek için bakınız: Recebi Baba. 1970. *Misticizma Islame dhe Bektashizma* New York: Waldon Press.

etmediklerini ve *Şeri'ata* da inanmadıklarını fakat aynı zamanda sabah ve öğle vakitlerinde fazladan iki ibadeti de ifa ettiklerini belirtmektedir.⁷

Doktrinel ifadeyle, Bektaşiler, pek çok kimse kendilerini Sünni İslam ile karıştırırsa bile, aslen Şiiğin bir tarikatı olarak kabul edilebilirler.⁸ İran'ın On iki İmam Şii okulunda olduğu üzere, Bektaşiler On iki İmamı kabul ederler ve Cafer-i Sadık'ı (ö.765) kendilerinin en önemli *imamı* olarak görürler. Bektaşi doktrini muhtemelen Arnavutlukta en iyi tanınan *muhip* olan seçkin ulusal şair Naim Frashëri tarafından uygun bir şekilde aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

*Bektaşiler Hakikate ve Yüce Rabbe, Muhammed, Ali, Hatice, Fatma, Hasan ve Hüseyin'e inanırlar. Yine On iki imama inanırlar bunlar: İmam Ali / İmam Hasan / İmam Hüseyin / İmam Zeynel Abidin / İmam Muhammed Bakir / İmam Cafer el Sadık / İmam Musa Kazım / İmam Ali Rıza / İmam Muhammed Taki / İmam Ali Naki / İmam Hasan Askeri / İmam Muhammed Mehdi.*⁹

Bununla birlikte, Şii ana kolundan farklı olarak, Bektaşiler İmam Musa el-Kazım (ö. 799 Mil.) yoluyla kendilerini manevi yola bağlı görmektedirler ve Hacı Bektaş'ı onun halefi olarak resmetmektedirler.

Bektaşiler diğer Şiiilerin yaptığı üzere İmam Hüseyin ve Kerbela şehitlerinin yasını tutarlar. Kendi özel yas periyotları *matem* olarak adlandırılır ve İslami ay olan Muharrem ayının 1. gününden 10. gününe kadar oruç ve ağıt ritüelleri düzenlerler. *Matemden* ayrı olarak, Arnavut Bektaşileri daha başka yerel kutlamalar geliştirmişlerdir. Bunlardan biri atıyla Kerbela'dan Tomor dağının tepesine mucizevi bir şekilde aktığına inandıkları İmam Hüseyin'in üvey kardeşi şehit Abbas ibn Ali'nin hatırasına *kurbanlar* sundukları bu dağda Ağustos ayında yaptıkları yıllık toplantıdır. Bir başka Bektaşi kutlaması Bektaşilerin İmam Ali'nin doğum günü olduğuna inandıkları antik Pers tatili Nevruzdur.

Diğer Müslümanlar gibi Bektaşilerde Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, peygamberlere ve diğerlerine inanırlar. Bununla birlikte bu açıardan inançları çoğunlukla eksoterik (*zahiri*) veya sözlü bakıştan daha ziyade ezoterik (*batini*) bakıştan alınmıştır. Bu, kuralcı İslam ve Bektaşilik arasındaki ayrışma noktasıdır. Bununla birlikte bazı Bektaşiler İslam'ın ana akımında bulunmayan pagan inançlarını da paylaşmaktadırlar. Bunlardan biri ruhların reenkarnasyonu ve Nirvana benzeri durumda ölüm sonrası mükemmeliyet veya hayvan şeklinde cezalandırılması inancıdır. Bu sebeple, Bektaşiler Kerbela savaşında İmam Hüseyin'in katili Yezid'in tavşan şeklinde yeniden bedenlendiğine inanılması sebebiyle tavşan eti yemezler.

Bektaşiler büyük Sufi İbn-i Arabi (ö. 1240 M.) tarafından formüle edilen *Vahdet-i Vücut*, "Varlığın Birliği" kavramına çok büyük önem verirler. Bu panteizm benzeri bir kavram olsa da Batılı Oryantalistler tarafından hatalı bir şekilde panteizm olarak etiketlenmiştir. Bektaşiler kendi pratiklerini ve ritüellerini Kuran'ın ve Peygamberi uygulamanın (*Sünnet*) gelenek dışı ve mistik yorumlamaları ve anlayışları üzerine oturtmuşlardır. Kendilerine ait yazılı özel bir doktrinleri yoktur, bu nedenle kurallar ve ritüeller düşüncelerini etkilediklerini düşündükleri kişiye bağlı olarak farklılık gösterebilir. Kuran'ın iki anlam düzeyine sahip olduğuna da inanırlar: bir dış (*zahir*) ve bir iç (*batin*) ve harfleri üstün ve ebedi kabul ederler.

Akademisyenlerin İslam'ın Bektaşi yorumunu Hristiyanlıkla irtibatlandırmaya çalışmalarına ve Hristiyanlığın teslisini hatırlatan bir inanca sahip olduklarını iddia etmelerine rağmen, inançları tam olarak aynı değildir. Niyazlarında (*du'az*) Bektaşiler'in "Allah –

⁷ *Testamenti Bektashian*, s. 48

⁸ Norris, Harry T. 1993. *Balkanlarda İslam: Avrupa ve Arap dünyası arasında din ve toplum*. Londra: Hurst, s. 89

⁹ Naim Frashëri, *Fletorja e Bektashinjet*, Bukuresht 1896, s. 9

Muhammed – Ali” isimlerini tek nefeste zikrettikleri bir gerçekse de, Allah’ı yaratıcı, Muhammed’i yolun kurucusu ve İmam Ali ve Hacı Bektaş Veli 'yi kılavuz olarak görürler. Bektaşilerin çoğunluğunu, en azından Hristiyan algılayışındaki teslis prensibine inanan kimseler olarak tanımlamak pek de kolay değildir¹⁰ Zira “Allah – Muhammed – Ali” zikirleri *Vahdet ül-Vucud* (Varlığın Birliği) kavramı dahilinde inançlarının bir parçasıdır. 20. yüzyılın başında, Bektaşiler Yunan Bektaşî Baba Kaso'unun kendi inançlarına sokmaya çalıştığı “*Ati, biri, shejti*” (baba, oğul ve kutsal ruh) formülasyonu teşebbüsünü sert bir şekilde reddettiler.¹¹

Balım Sultan tarafından tesis edilen organizasyon sebebiyle Bektaşî yoluna kurulu dini bir hiyerarşi hakimdi. Günümüzde, büyük lideri *dedebaba* – veya *-kryegjysh* - “büyük - büyük baba” ve genellikle görevinde *dedeler* veya ‘büyük baba’ olarak bilinen (*halifeler* olarak da bilinirler) bireylerce desteklenir.

Bu *dedeler babalar'* dir, bunlar *tekkelerin* başı olan dervişler olup manevi kılavuzluk (*irşat*) yapmada yetkindirler. Sonra sıradan dervişleri bulunur, sonra *muhipler* (yola ikrar veren üyeler) son olarak da sempati duyan halk *aşıklar* vardır. Arnavutluk'un modern tarihinde *muhip* derecesi yolun kaderinde sıklıkla *babalar* veya dervişlerden çok daha etkin olmuştur. Böyle bir *muhip* örneği günümüz Arnavut Bektaşîlerince en büyük koordinatör olarak görülen Naim Frashëri'dir.¹²

Bektaşî dervişler dört kat ve on iki dilimden oluşan beyaz bir başlık (*taç*) giyerler. Dört sayısı manevi yolun dört durağını temsil eder:

1. *Şeri'at* (zahiri kanunlar)
2. *Tarikat* (iç yol)
3. *Ma'rifet* (manevi farkındalık)
4. *Hakikat* (Gerçeklik)

On iki dilim üstesinden gelinmesi gereken kusurlar yanında *İmamlar'ın* sayısına işaret ederken:

1. karanlık, 2. unutkanlık, 3. günah, 4. istenmeyen lezzet, 5. umutsuzluk, 6. güzel giyecek, 7. hayvani arzu, 8. kibir, 9. intikam, 10. sabırsızlık, 11. başarısızlığın sonucu gelen keder. 12. Allah'ı unutmak.¹³

Bektaşîler dört katlı başlığın kullanımının Sultan Mahmud II döneminden kaynakladığını da iddia ederler, *babalar* kendi kimliklerini gizlemek için dört katlı *Ticanilere benzeyen* taç taktılar. 12 dilimli *tacı* Sultan Abdulhamid II yönetiminde tekrar takmaya başladılar.¹⁴

Arnavutlukta Bektaşilik

Bektaşî Yolu Dervişleri'nin tarihi 19. ve 20. yüzyıllarda pek çok alim, yazar ve şairi hayran bırakmıştır. Bektaşî yolu Anadolu'da kurulmuş olmasına rağmen Osmanlı yönetiminin son üç yüzyılı boyunca Balkanlara büyük akınlar yaptı. Yukarıda zikredildiği gibi Bektaşî yolunun tarihi Yeniçeri Kolordusuyla yakından bağlantılıydı. Yeniçeriler Osmanlı ordusunun özünü oluşturuyordu ve üyeleri aslen İslam'a dönüştürülmüş Hristiyan altyapıdan geliyorlardı ve ezici bir şekilde Bektaşî'ydiler. “Hacı Bektaş'ın Oğulları” (*Hacı Bektaş Oğulları*) olarak bilinirlerdi ve üniformaları, organizasyon ve liderliği tarikat ile bağlantılıydılar.¹⁵

¹⁰ *Testamenti Bektashian*, s. 46 – 48

¹¹ Age, s. 207

¹² Daha fazlası için bakınız Ger Duijzings (2005), *Qerbelaja e Naim Frashërit: Feja dhe politika në Shqipëri, Feja dhe Shqiptaret*, Përpkjka, nr. 20, s. 44 – 57

¹³ *Testamenti Bektashian*, s. 105 – 106

¹⁴ A.g.e. S. 210 – 211

¹⁵ Birge, s. 74 – 75

Miladi 1826'da Sultan Mahmud II'nin emriyle Yeniçerilerin ortadan kaldırılmasıyla, Bektaşiler kendi tarihlerinde 'gjëma e parë e Bektashizmës' veya Bektaşilerin ilk trajedisi olarak adlandırdıkları sıkıntılara maruz kaldılar.¹⁶

Tekkeleri ve zaviyeleri (küçük localar) kapatıldı, yok edildi veya diğer Sufi tarikatlarına devredildi. Bektaşilerin pek çoğu yalnızca Nakşibendilere¹⁷ dönüşerek veya Batı Balkanların bakımsız arazilerinde gizlenerek ve hatta Ticani, Rufai gibi başka tarikatlara ait olduklarını iddia ederek ve benzer şekilde yaşayabilirken dervişleri sürüldü.

Yeniçerilerin Arnavutluk'ta Bektaşiliğin ana taşıyıcıları olarak görülmelerine rağmen , *tarikatin* menşei belirsiz kalmakta ve sıklıkla araştırmacıları yanıltmaktadır. Güvenilir deliller Bektaşiliğin ortaya çıkışının Arnavutluk'un kitlesel İslamlaşmasıyla de uyumlu bir şekilde onyedinci yüzyılın dönümünden daha erken tarihlenemeyeceğini göstermektedir. Bununla birlikte Bektaşiler Osmanlılardan önce Arnavutluk'ta yer aldıklarını iddia etmektedir. İddialarının biri 13. yüzyıl Sarı Saltık efsaneleri temeline dayanır. Hacı Bektaş Velinin kitabı *Vilayetname'de* , Sarı Saltık kendi disiplinleri olarak zikredilmektedir.¹⁸ Sarı Saltık Balkanlar'a İslam'ı vaaz etmek için gelen ilk dervişlerden biri olarak kaynakların bir çoğunda ilan edilmektedir. En meşhur Osmanlı seyyahı, Evliya Çelebi, kitabı *Seyahatname'de*, Sarı Saltık'ın tarikatlarını Hoca Ahmed Yesevi yoluyla Türkistan'dan aldığına dikkat çekmektedir: "... *Rum diyarına gitmek için. Yedi krallığın diyarına git ve meşhur ol.* " Efsane Sarı Saltık'ın 700 dervişle¹⁹ birlikte Anadolu'ya gittiğini ve Rumeli'ye İslam'ın mesajını yaydığını da söylemektedir. Bektaşiler Sarı Saltık hakkında pek çok halk hikayesi miras bırakmışlar ve onun kendilerinden biri olduğunu iddia etmişlerdir. Hafızasındaki tekkeyi bile merkezi Arnavutluk'taki Kruja dağ şehrinde inşa ettiler. Orada, misyonu ve fedakarlığının anısına yıllık toplantı düzenlenmektedirler.

Sarı Saltık'tan ayrı olarak, kaynakların pek çoğunda zikredilen Dimoteka tekkesinin Bektaşiliğin Rumeli'de yayılmasındaki en önemli merkezlerden biri olduğu görülmektedir. Bektaşi tarihçiler Bektaşiliğin Arnavutlar arasında yayılmasının Kosova'nın Pir Sultan Abdal'ı ve inancını yayarken şehit edilen Elbasan'ın Şah Kalender'i gibi pek çok derviş tarafından gerçekleştirildiğine dikkat çekerler.²⁰

Bektaşi mitolojisi dervişlerini, pirlarını ve evliyalarını ejderhalarla savaşırken, atlarla uçarken, yerel rahiplere mucizelerle meydan okurken, prensleri İslamlaştırırken ve insanları adaletsizlik ve baskıdan kurtarıırken gösterirler.

Bektaşilerin Arnavut nüfuslu bölgelerin yanına kurulduğuna inandıkları ilk *tekke* Durbali Sultan tarafından kurulan Yunanistan'daki Thessaly tekkesidir. Buradan Bektaşi mesajı Batı Balkanlar'daki Arnavut nüfuslu bölgelere yayıldı. Resmi Baba liderliği altında, Bektaşiler Tetova'da tekke kurdular ve sonra Kërçova, Prizren ve Gjakova'da yayıldılar. Arnavutluk'taki ilk uygun tekke Asım Baba tarafından 17. yüzyılda Gjirakastra'da inşa edilen tekkeydi. Daha sonra Kruja şehrinde Shemimi Baba tekkesini, Jefai İbrahim Baba vs. tarafından yapılan Elbasan tekkesini inşa ettiler.²¹

Bektaşiler sultan Mahmud II'nin etkilerinin kendilerini Arnavutluk'ta bile takip ettiğini iddia

¹⁶ Selim Kalicani, *Bektashizmi si sekt mistik islam*, s. 152

¹⁷ Age, s. 158

¹⁸ Nexhat Ibrahim, *ISLAMI NË TROJET ILIRO-SHQIPTARE GJATË SHEKUJVE*, Logos-A – Shkup, 1419/1998

¹⁹ A.g.e.

²⁰ Selim Kalicani, *Bektashizmi si sekt mistik islam*, s. 187

²¹ A.g.e., s. 186 – 188

ederler. En büyük tekkelerinin birinin sonucu olarak, Berat'taki Baba Aliko'nun tekkesi sultanın takipçileri tarafından yakıldı.²² Hakikat ne olursa olsun, Bektaşiler Tazminat reformları Çağı boyunca Osmanlı Balkanlarında büyük bir özgürlük buldular ve gelişme gösterdiler. Birge, 19. yüzyılın ortalarında Osmanlı elitleri arasında çok etkin olduklarına ve bazılarının sultan Abdulaziz'in annesinin bile Bektaşi olduğunu iddia ettiğine dikkat çekmektedir.²³

Bektaşilik tarihi, ikinci dönüm noktasına Kemal Atatürk Türk Cumhuriyeti kurulduğunda tanık oldu. 1925'te Sufi tarikatların yasaklanmasıyla, Bektaşiler Hacı Bektaş'ta (Kayseri ve Kırşehir arasında) bulunan kendi *pir – evleri*'ni terk etmeye ve Arnavutluk'a göç etmeye zorlandılar. Bektaşilerin kendi ikinci '*gjëmë*' - felaketleri olarak adlandırdıkları bu dönem tarikatın Arnavut bölümünün Türk - Osmanlı tarikatından Arnavut tarikatına dönüşümüne neden oldu. Tarikatın Arnavut olan büyük dedesi Sali Niazi Dede Tiran'a gitmek üzere Ankara'yı 1931 yılınca terk etti. Yeni kurulan Arnavut devleti Bektaşi İslam'ın anti-Türk versiyonunu sıcak bir şekilde karşıladı. Tekke'nin Anadolu'dan Arnavutluk'a taşınmasını hazırlamak için, 28 Eylül 1929'da Arnavut Bektaşiler Arnavutluk'taki Prishta Tekke'sinde Baba Kamber liderliğinde büyük bir konferans düzenlediler ve tarikatın ilk modern anayasasını tesis ettiler. Arnavut hükümeti tarafından kucaklanan bu anayasa şunları ilan etti:

- a. Bektaşiler Arnavutluk'taki Kryegjyshata (dedelik) kurumu tarafından temsil edilen bir İslam tarikatıdır.
- b. Tarikat şunlar tarafından yönetilir 1. *kryegjysh* (baş – dede), 2. *gjyshërit* (dedeler), 3. *prindërit* (babalar), 4. dervişler ve 5. diğer görevliler.
- c. Tarikatın dili Arnavutçadır.
- d. Bektaşi Tarikatı altı *gjyshëri* (dedelik) tarafından yönetilmektedir: 1. Kruja'daki *Gjyshëri*, 2. Elbasan'daki *Gjyshëri*, 3. Korça'daki *Gjyshëri*, 4. Frashër'deki *Gjyshëri*, 5. Prishta'daki *Gjyshëri* ve 6. Gjirokastra'daki *Gjyshëri*²⁴

Anayasa hususundaki hüküm, baş dede veya diğer dedelerin devletle çatışmaları durumunda fonksiyonlarını kaybedecekleri yolundaydı.²⁵

Bektaşi Tarikatının kendi Dünya Merkezini Tiran'da kurmasından sonraki politik dönüşümü tarikatın doğası için zararlıydı. Anti-Türk İslam'ı yaratmakla ilgilenen yeni oluşan Arnavut devleti, Sünniliği reddetti, Bektaşilerin eski rüyası olan kendi devletlerini oluşturmak²⁶ ülkede İslam'ın Arnavut versiyonunu teşvik etmek için onları kullandı. Arnavut ulusalcılığının büyük Bektaşi yorumcularından biri olan Mehdi Frashëri, Arnavutluk'ta '*ülkenin sahip olduğu dört dinden Katolik ve Bektaşiler ulusalcılığın destekleyicisiydiler ve hala destekleyiciler. Buna karşı Sünnilik ve Ortodoksluk buna karşıdır*'²⁷ şeklinde belirtmektedir.

Arnavut ulusalcısının arzusu 1920'den sonra ilk Osmanlı sonrası Arnavut hükümeti oluşturulduğunda Bektaşiliği İslam'dan ayrı bir din olarak teşvik etmeyi ve Bektaşiler Müslümanların diğerlerinden farklı bir dini topluluğa ait kimseler olarak zikredilmişler ve sunulmuşlardı. Bektaşi tekkelerinin Osmanlı İmparatorluğunun son günlerinde Osmanlılık karşıtlığının merkezleri olduğu gerçeği Arnavut ulusalcılar tarafından Bektaşilikle ilintili modern ulusalcılık miti yaratmada kullanıldı. Bektaşiler tarafından kullanılan "*Biz ne Türk'üz ne de Gavur, biz Arnavut'uz*" sloganı yeni Arnavut devletinin ihtiyacı olan şeydi.

²² Age, s. 188

²³ Birge, s. 80

²⁴ Selim Kalicani, *Bektashizmi si sekt mistik islam*, s. 190 - 196

²⁵ Age, s. 197

²⁶ Hasluck, Frederick William (1929), *Christianity and Islam under the sultans*, (Sultanlar yönetiminde Hristiyanlık ve İslam)The Clarendon press, s. 438

²⁷ Mehdi Frashëri (2000b), *Historia e lashte e Shqiperise dhe e shqiptareve*, Phoenix, s. 48

Naim ve Sami Frashëri gibi Bektaşî *muhipleri* en iyi örnek olarak Bektaşîliğe sahip olunmasıyla ve dini kendi kimliğinin dışında tutulmasıyla modern Arnavutluk'un oluşumunu gözlerinde canlandırdılar. 1879 yılında yazılan 'Arnavutluk nasıldı, şimdi nasıl ve nasıl olacak' adlı kitabında Şemseddin Sami şunları bildirmektedir:

... gerçek ve iyi Arnavutlar ve Arnavutluk'u kurtarmak isteyenler daima ulusu inancın önüne koymalıdır; kardeşleri kendi dindaşları değil fakat ulusdaşlarıdır. Gerçek Arnavutlar birbirleriyle hakiki kardeşlerdir; kardeşlikleri hiçbir şeyin kendilerini bölemeyeceği veya onlara nüfuz edemeyeceği kadar güçlü olmalıdır. Hakiki Arnavutlar birbirleriyle hakiki kardeş olan masonlar ve Bektaşiler gibi olmalıdır.²⁸

Arnavut Bektaşî *muhipleri*'nin Bektaşîliği dini topluluk seviyesine yükseltme arzusu kendilerini pek çok kongre düzenlemeye itti. 1929 yılında, Bektaşîliğin statüsünü tarikattan dini topluluğa değiştirmek için çalıştılar. Bununla birlikte, Dervişler bu etiketi reddettikleri için ve kendilerini bir İslam tarikatı olarak görmeyi tercih ettikleri için başarısız oldular.²⁹ Bektaşileri Arnavutluk'ta ağırlamak isteyen Kral Zog I tarikatlarını yeni Arnavut devletinin başkenti olan Tiran'a yerleştirmeleri hususunda kendilerini ikna etmede önemli bir rol oynadı. Bu olumlu tutumu 1930 yılında Dünya Merkezlerini Hacı Bektaş'tan Tiran'a nakletmeleri amacıyla Bektaşileri nihai karar vermeye ikna etme hususunda zararlı oldu. Bazen kendisinin ve Enver Hoxha'nın Bektaşî asıllı olduklarına inanıldığı için Bektaşilerin kendi tarikatları için güçlendirdikleri Arnavutluk'taki Türk karşıtı efsanelerin ve inançlarının Kral Zog'u cezbediği görülmektedir.³⁰

Bektaşî Tarikatının statüsü Arnavutluk'ta ancak 1946'da komünistler Dördüncü Bektaşî Kongresini topladıklarında dini topluluk seviyesine yükseltildi. Bektaşilerin Müslüman tarikattan dini topluluğa dönüşümü Arnavutluk'taki Komünist Parti üyesi Baba Faja Martaneşi ve Baba Fejzo gibi bazı Bektaşî Babaların doğrudan baskısıyla gerçekleşti. Reformist *Babalar*'ın talebi doğrultusunda komünistlerin Tarikatı taşımak istedikleri değişiklikler muhafazakar dervişlerin büyük bir çoğunluğu tarafından istenmiyordu. 1947 yılında Baba Faja Martaneşi ve Baba Fejzo büyük – derviş Abaz Hilmi Dede'yi tarikatın bekarlık kanununu değiştirmeye zorladıklarında, o önce reformist *babaları* sonra da kendisini öldürdü.³¹ Bu olaydan sonra, komünistler pek çok derviş ve babayı görevlerinden alarak, hapsederek ve infaz ederek Tarikatı yok ettiler.

1990'da Arnavutluk'ta dini uygulamaya tekrar izin verildiğinde, Bektaşî Tarikatı kendini yeniden kurdu. Bununla birlikte, tarikat günümüzde 2000 yılında Hakk'a yürüyen ve Tiran'daki Bektaşî merkezinin yeni müdahaleleriyle mücadele eden Baba Selim Kaliçani dışında gerçekten bilgili hiçbir dervişe sahip değildir.

Bektaşiler günümüzde Arnavutluk'ta pek çok tekkede faaliyet göstermektedirler. Tarikatın günümüzdeki lideri Hacı Reşat Bardi ve ana tekke Tiran'daki Kryegjyshata'dır. Günümüz Arnavutluk nüfusunun %15'inin Bektaşî olduğu düşünülmektedir ve aslen Arnavutluk'un Güneyinde yoğunlaşmışlardır, Tarikat Arnavutluk'taki genel Müslüman topluluğun çok önemli bir bölümünü oluşturur.

²⁸ Frashëri, 1899, *op. aktarım*, s. 144 – 145

²⁹ Selim Kalicani, *Bektashizmi si sekt mistik islam*, s. 212

³⁰ (Norton 2001: 194; Clayer 2002: 155-156)

³¹ Selim Kalicani, *Bektashizmi si sekt mistik islam*, s. 228 – 229

